sioon võttis tarvitusele kõik abinõud, ja on arusaadav, et H.-i taoline mees ei saanud jääda kahtlevale ja äraootavale seisukohale. — 1690. a. maapäev saatis oma saadikud, Patkuli ja Budbergi (vt.), Stokholmi, kus nad kuni 1691. a. lõpuni viibisid. H.-i seisukoht kun. juures oli siiski niivõrt kindel, et ta jäi püsima kõigist kaebustest hoolimata. Liivi aadlimehed ei annud järele, Patkul põgenes välismaale, ja kui opositsioon vähemalt Rootsi võimukandjate arvates läks liiga kaugele, kaotati kun. määrusega dets. 1694 Liivi iseseisva maapäeva ja maanõukogu instituut. Samadel päevadel mõisteti Patkul äraandjana surma. Juba järgmisel a. suikus igavesele unele H., kelle viimseid päevi isiklikud mured olid tumestanud. — H.-i suhtes on mitmed ajaloolased jõudnud hukkamõistvale arvamisele, nende hulgas koguni nii tõsine uurija, nagu F. F. Carlson. Et H. oli iseloomult vali ja halastamatu ja et temas oli kaunis palju karjäärihoolsust, peab vist küll möönma. Kuid peame meeles pidama, et ta oli sama aadli liige, kelle poolt teda on nii valjult hukka mõistetud, ning võib tõepoolest mõne rootsi uurijaga küsida, kas teda siis madalamalt tuleb hinnata kui ta vastaseid Liivimaal. Vaevalt saab aga salata tema eriliselt suuri organisatoorilisi võimeid, energiat ja sihikindlust.

Rootsi biograaf. käsiraamatud; G. Anrep, Svenska adelns ättartaflor II (Stockholm, 1861); Seraphim, Livl. Gesch. II[II]; A. Buchholtz, Beitr. zur Lebensgeschichte J. R. Patkuls (1893); A. Hammarskjöld, Bidrag till Livlands historia under Karl XI-s regering I. Grefve J. J. Hastfer (Sv. Hist. Tidskr. 1888); F. Bienemann, Aus J. J. Hastfers administrativer Praxis (Birkenruh-albumis, 1908). *A. R. C.*

HAUSMANN, Richard Gustav Gotthard, sünd. 28. XI 1842 Võrus kuldsepp August Franz H.-i pojana, õppis Tartu ülikoolis 1862 I sem. alates keemiat, 1862 II sem. aga oma tõelisele kalduvusele vastavalt ajalugu. Siin avaldas temale suurt mõju C. Schirren (vt.) niihästi oma Balti ajaloo käsitlemisviisiga kui ka oma valju metoodilise koolitusega, mis ka ajaloo abiteadusi arvestas. Oma stuudiumi Tartus lõpetas H. 1868 kandidaadina. Samal a. läks ta Göttingeni, et oma õpinguid seal Georg Waitz'i juures jätkata. Viimase juures omandas ta eeskätt arusaamise õigus- ja riigiõigus-ajaloolisis küsimusis, samuti tutvus ta Waitzi seminaris allikate kriitikaga. Et ajaloo abiteadusis täieneda, õppis ta veel ühe semestri Viinis Th. Sickel'i juures. Oma õpingud välismaal lõpetas ta oma (hiljemini Tartus magistridissertatsioonina esitatud) tööga »Das Ringen der Deutschen und Dänen um den Besitz Estlands bis 1227« (Leipzig, 1870). 1870. a. Tartu tagasi pöördunud, promoveeris H. magistriks ja habiliteeris eradotsendiks, peale seda kui ta end, mitte ilma esialgse kaalumiseta, akadeemilisele kutsele pühendanud. Dotsendina reisis ta veel kord teaduslikul otstarbel Göttingeni; 1874. a. sai ta erakorraliseks ja 1880, peale doktori kraadi saavutamist, korraliseks professoriks. Venestamise aegu lõppes tema tegevus Tartus a. 1897; ta nimetati professoriks Odessasse, kus ta aga õppetegevusse ei astunud. 1898 pensioneerituna pöördub H. Tartu tagasi. Siin jätkab ta oma uurimusi, loeb ajuti ka erakombel kursust Balti ajaloos. Juba varakult arenenud närvihaigus tekitas H.-il tihti depressioone ja melanhooliat ja mõjutas ta töövõimet. 1913. a.-st raskelt kannatades suri ta keset enamlisi segadusi 19. XII 1918. — H.-i pikk ja tagajärjekas õppetegevus Tartus ulatus mitte ainult Balti, vaid ka Euroopa, eriti keskaja, üld-ajaloole (uuema ajaloo alal teotses 1875. a. Tartu kutsutud O. Waltz). Oma ajalooteaduslikes harjutusis (seminarides) eelistas H. allikate kriitikat ja monograafilisi uurimusi. Tema elutööks pidi olema Vana-Liivimaa ja Saksa-Rooma riigi suhete täieline käsitlus: seda ainet käsitlesid tema omad ja ta õpilaste tööd, selleks kogus ta materjali välismaade arhiivides oma õppevaheaja-reisidel. Lõplik kokkuvõte jäi aga temast tegemata. — Vahest just see asjaolu, et ta õppetegevus mõnes suhtes rahuldust ei pakkunud, sundis teda oma tööala laiendama eelajaloolisele arheoloogiale: otsekohest äratust selleks andsid C. Grewingk (vt.) ja eriti G. Löschke (vt.), kes tema kõrval Tartu ülikooli õppejõuna teotses. Arheoloogina oli H. pigemini vana kooli esindaja, mis rõhutas õhutust, kogumist, määramist ja konserveerimist: moodis tüpoloogia käsitlusviis puudus H.-il. Jääva väärtusega on aga tema ülevaated arheoloogilistest leidudest Läänemere provintsides, mis ta esitas Riias 1896. a. peetud X arheoloogilise kongressi ja 1908. a. peetud I Balti ajaloolaste päeva puhul. Ülikooli õpetajana oli ta oma õpilaste suhtes rohkem äraootav kui mõjutav: leidis ta sihikindla püüde, siis võis ta sellest isiklikult ja püsivalt huvitatud olla. Tema õpilaste seast olgu nimetatud: par. H. Bruiningk (Riia), J. Haller (Tüübingen), A. v. Gernet (Peterburi), N. Busch, A. Feuereisen, A. v. Hedenström, W. Wulffius, H. Lichtenstein (Tartu), A. Spreckelsen, J. Sitska, O. Greiffenhagen (Tallinna), P. Rohrbach (Berliin), P. Girgensohn (Upsala).

H.-i kirjanduslik tegevus on olnud suurem, kui seda lasevad oletada tema vähesed tuntud suuremad teosed. Allg. D. Biogr.'s,